

A MEG NEM TÖRTÉNT TALÁLKOZÁS

Vörösmarty ott ült a Csigában, sarokasztalánál, egyedül. Előtte gyertya, kancsó bor, kalamáris, toll, fehér árkuspapír. Hallotta, hogy a szél megzörgeti a szemközti borbélyüzlet réztányérját, a körülöttük lévő házak szélkakasai mogorván csikorogtak, úgy sírt a szél, mint részeg kintornás a felesége temetésén, ha időnként nyílt az ajtó, havat vágott be a terembe, s az asztalokon lobogó gyertyák lángját is megbolondította. Vásárosok léptek be, lókupecsek, disznókereskedők, toporogtak, hosszan verték köpenyükről a havat, forralt bort kértek, a helyiséget betöltötte a melegedő bor fahéjjal keveredő, fenséges illata. A költő elfordult, belemártotta a gondosan kihegyezett lúdtollat a kalamárisba, és írni kezdett. „Mint a földművelő jól munkált földbe magot vet...” De nem tudta folytatni, ismét nyílt az ajtó, alacsonyabb férfi jelent meg, gyorsan húzta be az ajtót maga után, de az alamuszi szél így is betört a helyiségbe, és eloltogatta a káromkodó vásárosok gyertyáit. Vörösmarty tenyerével védte a magáét. Az idegen veregette malaclopójáról a havat, levette kalapját, toporgott, és szétnézve a félhomályos teremben, határozottan indult asztala felé. Ahogy közeledett, megismerte, de hiszen ez Arany János, állott fel ölelésre tárva karját, intett a lesben álló öreg pincérnek, aki poharat és újabb kancsó bort téve eléjük, töltött. Egymáshoz érintették poharaikat, ittak.

A nagyidai cigányokat kézhez vettem, meg is olvastam, mint a mórék a pénzt. Tán még nagyobb gyönyörűséggel is. Akik nemzetgyalázonak merik nevezni, nem értik.

Arany sóhajtott. – Oly kedélyállapot kifolyása, midőn a világ folyásával s önmagammal meghasonlva, torz alakok festésében akartam kárpótlást keresni.

Vörösmarty mosolygott. – Csak ennyi volna? Kétlem. S különben ez már nem ránk tartozik. Nekünk ott Csóri vajda históriája. Egyébként tudsz róla, János öcsém, hogy Ilosvai Selymes Péter, kinek Toldiját oly haszonnal forgattad, írt egy cigányokról szóló hőséneket is, valamikor házi tanítóskodásom lemerülő esztendeiben járt kezemben a megviselt kézirat, a Tziganiász. Csóriról és bandájáról szól. Amikor a szent család Egyiptom-

ban bujkál, ők lopják el József egyetlen szamarát, s tettük, hiába védekeznek Csóri vajda, hogy kehes volt a szamár és sánta is, mérhetetlenül felbőszíti az Urat, s akkor ítéli örök bujdosásra őket. Kimondja, nem lelhetnek nyugtot soha a világban. Lehet, hogy az időt már régebb ellopták? Mit lehet tudni, ők már csak ilyenek, véli megértően Ilosvai Selymes Péter. Ellopták, és benne tévedtek el? Egy nagy zsákban húzták maguk után, de hát a zsák is elvásott, kipottyant a bogáridő, és elmászott a földgolyóbison, míg utol nem érte rettentő Laboda. „Most megvagy!” – lihegte, s addig hadonászott, toporzékolt, örvendezett, míg a bogáridő ismét el nem mászott. „S kerekedék akkor – írja a költő – akkora szélvihar, / Amilyen még nem volt, s utána zivatar.” Érthető, hogy megijedtek és összezavarodtak a bal szerencsés cigányok. Most azután végképp nem tudták, hol vannak. Debrecenben vagy a Szent Földön tesznek-vesznek, vagy egy hajón dideregnek, amíg csak el nem nyeli őket, akár Jónást, a szörnyű cethal, mielőtt elszállhatnának, valahova a jövőbe. Az elátkozott dádek tényleg nem tudják, hol vannak, s mikor történik velük, ami történik?! Nem tehetnek mást, elindulnak megkeresni az időt és Nagy-cigányországot. Igen, ez *A nagyidai cigányok* előtörténete.

Nem ismerem a Tziganiászt – sóhajtott Arany, és kortyolt borából, fázósan húzva össze köpenyét.

Hátha rátalálsz egyszer valahol egy könyvtár zugában, és megírod. Igazi vígeposz lehetne. Van érzéked hozzá, János, *A nagyidai cigányok* is bizonyítja. Maga elé húzta a füzetet, és kántálva kezdte olvasni:

„Régi híres nemzet cigányok nemzete,
Sötét óvilágban vész el eredete,
Azt mondják, Fáraó lett vón' első vajda:
De ma is civódnak a tudósok rajta.

Akár innen, akár onnan kerültünk is,
Akár ha mindjárt az égből cseppentünk is:
Dicső nép vagyunk mi, annyi már szentvaló,
Csak az irigyünk sok, hordja el a manó.”

Vörösmarty mosolygott. Már ezért is érdemes lenne megírni a cigányok hősi eposzát, nem gondolod? Itt nem kizökken az idő, mint *Hamlet*ben, hanem bogár, és elmászik. S ők keresik. És ha hálátlan olvasóid magukra ismernek, akkor az nem lesz véletlen. Egyebekben, hogyan élsz, János úr?

Magányosan, vidéken.

Nagy barátodról van híred?

De hát ő meghalt – bámult el Arany. – Nem volt pénze, Vásárhelyen eladta a lovát, így gyalog volt kénytelen menekülni, és a kozákok leszúrták, valahol a mezőn, amikor Héjjasfalva felé menekült. Ha nem kényszerül eladni lovát, talán megúszhatta volna.

Én nem vagyok bizonyos benne, hogy meghalt – sóhajtott Vörösmarty. – Jönnek emberek, amolyan országot, vásárokat járó, jövő-menő fajták, s mondják, hogy látták.

Írtam is erről. „Igen, a hír haláloz kimondani haboz.” De nékem álmaimban jelentkezik, sírból visszajáró árnyalak. Ez, ami körülöttünk kiépül, mélységesen idegen tőle.

Kitől nem? – tárta szét kezét megadóan Vörösmarty. – Ha élne és színészkedhetne még, *Hamlet*edben eldöröghetné a monológot:

„Mert ki viselné a kor gúnycsapását,
Zsarnok bosszúját, gőgös ember dölyfét,
Utált szerelme kínját, pörhalasztást,
A hivatalnak packázásait,
S mind a rúgást, mellyel méltatlanok
Bántalmazzák a tűrő érdemet...”

Igen, most lett vérforralóan aktuális mindez, János.

Ő nem maradhatott volna itthon! Felakasztották volna. Ha túléli azt a csatát, Bemmel menekült volna Törökországba, az öreg lengyel generális fiaként szerette, nem hagyta volna itt, a biztos halálban. De hagyjuk szégyent, ne háborgassuk nyugalmát a seholban. Sírja ugyan nincsen, Mihály, de mégis van, a szívünkben.

Felemelték poharukat, ittak, újabb vendégek léptek a terembe, a szél sunyin surrant be utánuk, kioltogatta a gyertyákat, felborogatta a poharakat, csattogtatta a függönyöket. Egy pillanatra homályba borult a Csigá.

S arra nem gondoltál, hogy mégsem halt meg? – kezdette újra Vörösmarty –, de ami, ha lehet még rosszabb, fogságba esett, s elhurcolták Oroszországba.

S akkor mégis él? – bámult el Arany.

S ismerve őt, már Péterváron van. Oroszul tud, különben is előtte a nyelv nem akadály, s most, hogy a cár és a császár összeakasztották bajszukat,

Paskievics herceg, a cár esze, igazán méltányolja, hogy Isten kegyelméből ki került a kezükbe.

S ha így van, akkor írhat megint, hogy fulmináns verseivel borsot törjön a császár finnyás orra alá. S bosszantsa az udvart?

Hallottam, már kereng németül egy versezet a bresciai hiénáról. Olyan düh árad belőle, hogy aligha írhatta volna más. S megírhatja sorba a bécsi udvarhoz közeledőket, semmirekellőket, az árulókat, kétkulacsosokat, a hatalomhoz törleszkedőket, hivatalra áhítozókat, rongy embereket, pecsovicsokat, semmi karrieristákat, akik úgy váltogatják meggyőződésüket, mint más az ingét, miközben a nemzet legjobbjai Olmütz kazamatáiban raboskodnak, vagy a világban szállnak, mint a szél, s idegen szabadságharcokban tesznek hitet meggyőződésük mellett. Ha rájuk gondolok, János, megtelik a szívem aggodalommal, és elborul elmém. A napokban vettem hírt Prágai ezredes haláláról. Cubában halt meg, hősként, idegen forradalomban.

De tényleg, gondolod, hogy Sándor él, és a cári udvarban van, ő, aki néhány éve még felakasztatta volna a királyokat?

Semmi biztosat nem tudhatunk, te, aki barátja voltál, úgy érzed, meghalt?

Úgy – ingatta szomorúan a fejét Arany. – Csak álmaimban kísért a síri világból, mindég, mintha mondani akarna valamit, de soha nem szólal meg. Felriadok, kalapál a szívem, s hallgatom, amint feleselnek egymással Nagykovács nyughatatlan kutyái. Érzem, az előbb még itt volt mellettem, de eltűnt, visszament abba a másik világba.

Ahová hamarosan én is elmegyek – csüggesztette le fejét Vörösmarty. – És ahonnan állítólag nincsen visszatérés.

Nézték egymást a homályban, félénken, kíváncsian.

Addig még van – somolygott Arany. – Ne siess.

De te írd meg, János, folytassad a *Keveházát*. Néhány esztendő, és változik a világ. A cigány vígeposz mellett írd meg a hunok eposzát is, Attila királyról. Csak te írhatod meg, sok örömed nem lesz ugyan benne, az olvasók rajongani fognak érte, de a tudósok megtámadnak. Itt van az a bizonyos Hunfalvy Pál, nomen est omen, a bécsi udvar fizetett ügynöke, aki tűzzel-vassal támadja a hun-magyar rokonságot. Most akarják elrabolni ősi múltunkat, János.

Felnézett, de a tömzsi alak eltűnt. Itt volt, nem volt, helyén csak kérdőjelek táncoltak a levegőben, és gomolyogtak a homály hazug árnyai. Nyílt az ajtó, a szél beverte a havat a terembe, lobogtatta a gyertyákat. Maszkáros alakok tódultak be a Csigába, róka- és medveálarcos nők és férfiak.

Mikor ment el a barátom? – kérdezte Vörösmarty az öreg pincért, aki meglepetten nézett vissza.

Melyik barátja? Az úr asztalánál nem volt senki. Egyedül ült, mint mindig, időnként mintha hangosabban beszélt volna, bizonyára verseket írt, a sorokat skandálta. – Meghajolt, félrehajtott fejjel távolodott, mintha tojásokon járt volna.

Vörösmarty hosszan nézett utána, majd kalamárisba mártva tollát, folytatta versét, de nem jöttek a szavak, csak szállongtak a homályban, s egyre Arany János szomorú szemét látta, fátyolos hangját hallotta, amint álmaidról mesél, és Petőfiről, aki talán meghalt, s lehet, hogy a cári udvarban él. De Arany itthon van, cellamagányban él Nagykőrösön. Levelet kellene írnia *A nagyidai cigányokról* és a *Keveházáról*, dicsérnie kellene, jólesne neki. A Janus arcú költő két orcájáról írhatna, bizonyára örülne, és megírhatná azt is, hogy boros képzelgése során a Csigában beszélgetett is vele egy farsangi éjszakán, de egyelőre nem nyúlt tolla után, pohara után sem, fázósan, összegörnyedve ült, s hallgatta, amint részegen gajdolnak az álarcosok, a nők kihívóan illegetik magukat, a férfiak mogorván dobogtatnak. Egy rókalány állt meg asztalánál, és tenyere után nyúlt.

Ne jósoljak az úrnak? – kérdezte kacéran. – Látom a jövődöt.

Nem akarom hallani – vonta el kezét kedvetlenül a költő. Belemártotta tollát a kalamárisba, és folytatta a megkezdett verset.

„S várja virulását istene s munka után,
Úgy a sírokkal felszántott földbe halottait
Hordja koronként a végtelen emberiség.
És haloványan a dús, a szegény és a koronás fők
Mennek alá, víg, bús, balga, mogorva vegyest.”